

JIDDU KRISHNAMURTI

Trezirea inteligenței

Traducere din limba engleză:

MARIANA STRATON & SILVANA AVRAM

EDITURA HERALD

București

Cuprins

Nota editorului englez 7

DOUĂ CONVORBIRI: J. KRISHNAMURTI ȘI PROFESORUL JACOB NEEDLEMAN

1. Rolul învățătorului 11
2. Despre spațiul interior; despre tradiție și dependență 29

TREI CONVORBIRI ÎN ORAȘUL NEW YORK

1. Revoluția interioară 51
2. Despre relație 71
3. Experiența religioasă. Meditația 93

DOUĂ CONVORBIRI: J. KRISHNAMURTI ȘI ALAIN NAUDÉ

1. Circul zburătorii umane 113
2. Despre bine și rău 133

TREI CUVÂNTĂRI ÎN MADRAS, INDIA

1. Arta vederii 149
2. Libertatea 161
3. Sacrul 175

ȘAPTE CUVÂNTĂRI –
SAANEN
(fragment)

Gândire, inteligență și nemăsurabil 191

CINCI DIALOGURI
ÎN SAANEN, ELVEȚIA

1. Fragmentarea conștiinței 213

2. Este inteligența trează? 233

3. Frica 249

4. Frica, timpul și imaginea 267

5. Inteligența și viața religioasă 283

VIOLENȚA ȘI EUL –
BROCKWOOD PARK, UK

Violența și eul 299

DOUĂ CONVORBIRI:
J. KRISHNAMURTI
ȘI PROFESORUL
JACOB NEEDLEMAN¹

---

¹ Jacob Needleman, profesor de filosofie la Colegiul de Stat din San Francisco, este autorul cărții *Noile Religii* și editor al „Bibliotecii metafizice Pinguin”.

1. Rolul învățătorului

Needleman: Se vorbește mult despre o revoluție spirituală în rândul tinerilor, mai ales aici în California. Vedeți dvs. în acest fenomen foarte complex vreo speranță pentru o nouă înflorire a civilizației moderne, pentru o nouă posibilitate de dezvoltare?

Krishnamurti: Nu credeți, domnule, că cineva ar trebui să fie destul de serios, și nu doar să sară de la o distracție spectaculoasă la alta pentru ca să putem vorbi despre o nouă posibilitate de dezvoltare? Dacă oamenii ar privi cu atenție religiile lumii și ar înțelege inutilitatea lor în general –, ajungând astfel la o convingere reală și limpede –, poate că atunci s-ar schimba ceva, atât în California, cât și în întreaga lume. Însă, după cât am putut vedea eu, mă tem că nu se întâmplă nimic serios. S-ar putea să greșesc, pentru că îi văd pe acești așa-numiți tineri doar de la distanță, în rândul auditoriului, și ocazional, aici; dar, prin întrebările lor, prin râsul lor, prin aplauzele lor ei nu mă impresionează ca fiind foarte serioși, maturi sau hotărâți. Pot să mă înșel, desigur.

N.: Înțeleg ceea ce spuneți. Dar poate că nu trebuie să ne așteptăm ca tinerii să fie serioși.

Kr.: De aceea nici eu nu mă opresc neapărat asupra tinerilor. Nu știu de ce s-a făcut atâta caz în jurul tinerilor, de ce a devenit un lucru așa de important. În câțiva ani, ei vor fi bătrâni la rândul lor.

N.: Ca fenomen, făcând abstracție de ceea ce ar putea fi în spatele lui, acest interes în experiența transcendențială sau oricum s-ar numi el pare a fi un soi de teren fertil, din care s-ar putea ridica oameni neobișnuiți – excluzându-i pe prefăcuți și pe șarlatani –, ba poate chiar maeștri.

Kr.: Mi-e teamă că șarlatanii și prefăcuții ar putea să compromită total aceste posibilități. „Conștiința Krishna”, „Meditația transcendențială” și tot acest nonsens care continuă – tinerii sunt atât de prinși de toate acestea! –, dar ele sunt forme de exhibiționism, de amuzament și de distracție. Pentru ca ceva nou să aibă loc, trebuie să existe un nucleu de oameni cu adevărat devotați, serioși, pregătiți să meargă până la capăt în procesul cunoașterii de sine. Oameni care, după ce au experimentat toate aceste lucruri, să spună: „Acum vreau să merg până la capăt”.

N.: O persoană serioasă ar trebui deci să fi fost deziluzionată de toate celelalte experiențe.

Kr.: Nu aș numi-o deziluzie, ci o formă de seriozitate.

N.: Și care ar fi condiția preliminară pentru aceasta?

Kr.: Nu, n-aș numi-o deloc deziluzie, aceasta duce la disperare și cinism. Eu am în vedere o examinare serioasă a tot ceea ce înseamnă așa-numita spiritualitate, așa-numitele religii, examinarea, aflarea adevărului din toate acestea, dacă există vreun adevăr în ele. Să dai deoparte totul și să începi din nou, fără să mai cazi în aceleași capcane, fără să te mai lași prins de haosul din jur.

N.: Cred că asta am vrut să spun, dar dvs. ați exprimat-o mai bine. Oameni care au încercat ceva și nu le-a reușit încă.

Kr.: Nu vorbim doar despre „ceilalți oameni”. Trebuie să dăm deoparte toate promisiunile, toate experiențele, toate afirmațiile mistice. Trebuie să pornim la drum ca și cum nu am cunoaște absolut nimic.

N.: Asta este foarte greu.

Kr.: Nu domnule, eu nu cred că este greu. Cred că este greu doar pentru cei care s-au umplut de cunoștințele altora.

N.: Oare nu asta se întâmplă cu cei mai mulți dintre noi? Vorbeam clasei mele ieri, la San Francisco, la colegiu, și le-am mărturisit că am să-l intervievez pe Krishnamurti, cerându-le

să-mi spună ce întrebări ar dori să vă pun. Au fost multe întrebări, dar cea care m-a impresionat cel mai mult a venit din partea unui tânăr care a spus: „Am citit cărțile lui iarăși și iarăși, dar nu pot face ceea ce spune”. A fost ceva atât de sincer și de evident, de parcă ar fi sunat un clopoțel. Trebuie, într-un sens foarte subtil, să începi în acest fel, să începi cu adevărat *de la început*.

Kr.: Cred că nu ne punem destule întrebări. Știți ce vreau să spun prin aceasta?

N.: Da.

Kr.: Noi acceptăm orice, suntem creduli, suntem lacomi după noi experiențe. Oamenii înghit tot ceea ce spune un înțelept cu barbă, care promite că vei avea o experiență minunată dacă faci anumite lucruri. Eu cred că cel mai bine este să spui: „Nu știu nimic”. În mod evident, nu pot depinde de alții. Dacă nu ar fi cărți, nici guru, ce ați face?

N.: Dar te poți înșela atât de ușor!

Kr.: Te înșeli atunci când îți dorești ceva anume.

N.: Da, înțeleg asta.

Kr.: Îți spui: „Voi descoperi, voi cerceta pas cu pas. Nu vreau să mă înșel singur”. Înșelarea apare însă atunci când dorești ceva, când ești lacom, când spui: „Orice experiență este superficială, vreau ceva misterios”. Atunci ești prins.

N.: Pentru mine, dvs. vorbiți despre o stare, o atitudine, o apropiere care este foarte departe de înțelegerea unui om. Eu însumi mă simt foarte departe de aceasta și știu că și studenții mei. Ei simt, justificat sau nu, o nevoie de ajutor. Probabil că ei înțeleg greșit ce este ajutorul, însă există un astfel de lucru precum ajutorul?

Kr.: Vreți să spuneți: „De ce cereți ajutor?”

N.: Să mă exprim altfel. Într-un anumit fel îți dai seama că te înșeli singur, dar nu știi exact...

Kr.: Este foarte simplu. Nu vreau să mă înșel pe mine însumi, da? Descopăr atunci care este mișcarea, care este lucrul ce aduce înșelarea. Evident că ea vine atunci când sunt lacom, când doresc ceva, când sunt nesatisfăcut. Dar în loc să lupt împotriva lăcomiei, a dorinței, a insatisfacției, eu vreau mereu mai mult.

N.: Da.

Kr.: Trebuie, deci, să-mi înțeleg lăcomia. De ce sunt lacom? Oare, pentru că m-am săturat de lumea asta, am avut destule femei, am avut mașini, am avut bani, și acum vreau ceva mai mult?

N.: Cred că cineva este lacom pentru că dorește stimulare, dorește să fie scos din el însuși, astfel încât să nu-și vadă goliciunea. Însă ceea ce încerc eu să întreb – știu că ați răspuns la această întrebare de multe ori în conferințele dvs., dar te întorci la ea aproape inevitabil – este: Toate marile tradiții ale lumii, indiferent ce au devenit ele (au ajuns să fie denaturate și prost interpretate și înșelătoare), vorbesc întotdeauna despre ajutor, direct sau indirect. Ele spun: „Tu ești propriul tău guru”, însă în același timp vorbesc despre ajutor.

Kr.: Domnule, știți, oare, ce înseamnă cuvântul guru?

N.: Nu, nu exact.

Kr.: Cel care arată, care indică. Acesta este un sens; celălalt sens este „cel care aduce iluminarea”, care vă ridică povara. Însă, în loc să vă ridice povara, ei vă impun povara lor.

N.: Mă tem că da.

Kr.: Guru înseamnă cel care vă ajută să treceți dincolo și așa mai departe, există diferite sensuri. În momentul în care gurul spune că știe, atunci poți fi sigur că nu știe. Întrucât ceea ce cunoaște el este ceva care ține în mod evident de trecut. Cunoașterea este trecutul. Și, când spune că știe, el se gândește la vreo experiență pe care a avut-o, pe care a fost în stare să o recunoască drept ceva mareț, și această recunoaștere ia

naștere din cunoștințele sale precedente, altfel ea n-ar putea fi recunoscută, și astfel experiența sa își are rădăcinile în trecut. Prin urmare, nu este reală.

N.: Da, cred că cea mai mare parte din cunoaștere este de genul acesta.

Kr.: Așadar, de ce vrem noi cu tot dinadinsul o formă de tradiție străveche sau modernă? Uitați, eu nu citesc niciun fel de cărți religioase, filosofice, psihologice; cineva poate pătrunde el însuși până la adâncimi uimitoare și poate descoperi totul. A pătrunde în tine însuși este problema, dar cum anume să o faci? Căci, nefiind capabil de a o face, întrebi: „Vreți, vă rog, să mă ajutați?”

N.: Așa este.

Kr.: Iar celălalt spune: „Te voi ajuta”, și te trage în direcția pe care a urmat-o el însuși.

N.: Da, într-un fel acesta este un răspuns la întrebarea mea. Citeam ieri o carte în care se vorbea despre ceva numit „satsang”.

Kr.: Știți ce înseamnă asta?

N.: Asocierea cu cei înțelepți.

Kr.: Nu. Cu oamenii buni.

N.: Cu oamenii buni, aha!

Kr.: Fiind bun, ești și înțelept. Nu fiind înțelept ești bun.

N.: Înțeleg asta.

Kr.: Pentru că dacă ești bun, ești și înțelept.

N.: Nu încerc să schimb discuția, însă mi se întâmplă să-mi văd studenții și pe mine însumi vorbind în sinea noastră atunci când citim cărțile dvs., când vă auzim. Atunci ne spunem: „Într-adevăr, n-am nevoie de nimeni, am nevoie să fiu singur”, dar este o mare înșelătorie și în asta.

Kr.: Desigur. Pentru că vă lăsați influențați de vorbitor.

N.: (*râzând*) Da, e adevărat.

Kr.: Domnule, haideți să ne exprimăm mai simplu. Presupunând că n-ar exista nicio carte, niciun guru, niciun învățător, ce ați face? Dacă vă aflați în haos, în confuzie, în agonie, ce faceți? Când nu aveți pe nimeni să vă ajute, nici droguri, nici tranchilizante, nici religii organizate, ce faceți?

N.: Nu pot să-mi imaginez ce aș face.

Kr.: Asta este.

N.: Poate că atunci ar fi, într-adevăr, un moment hotărâtor.

Kr.: Da, noi nu simțim urgența, pentru că ne spunem mereu: „Mă va ajuta cineva, fără îndoială”.

N.: Însă cei mai mulți oameni ar ajunge probabil în pragul nebuniei în această situație.

Kr.: Nu sunt sigur, domnule.

N.: Nici eu nu sunt sigur.

Kr.: Nu, eu nu sunt deloc sigur. Pentru că, ce am făcut noi până acum? Oamenii în care ne-am pus speranța, religiile, bisericele, educația, toate acestea ne-au adus în acest haos. Noi nu ne-am eliberat de suferință, nu ne-am eliberat de bestialitatea din noi, de urâtenia noastră, de vanitățile noastre.

N.: Putem totuși spune același lucru despre toți? Există diferențe. La fiecare o mie de înșelători există un Buddha.

Kr.: Dar nu asta mă preocupă, domnule, atunci când noi spunem că avem de-a face cu o înșelăciune. Nicidecum.

N.: Atunci permiteți-mi să vă întreb ceva: Noi știm că fără muncă susținută corpul se poate îmbolnăvi și această muncă susținută este ceea ce noi numim efort. Există, oare, în mod similar un anumit tip de efort pentru ceea ce am putea numi spirit? Dvs. vorbiți împotriva efortului, dar creșterea și bunăstarea tuturor aspectelor omului nu cer, oare, ceva de genul muncii susținute, într-un fel sau altul?

Kr.: Mă întreb ce înțelegeți prin muncă susținută? Muncă fizică?

N.: Să zicem. Un fel de a ne controla dorințele.

Kr.: Vedeti, asta este. Condiționarea noastră, întreaga noastră cultură, este clădită în jurul acestui control. Am ridicat un adevărat zid de rezistență. Deci, când noi spunem „muncă susținută”, ce înțelegem de fapt? Lenevie? De ce trebuie să fac un efort pentru orice? De ce?

N.: Pentru că eu sper să obțin ceva.

Kr.: Nu. De ce există acest cult al efortului? De ce trebuie să fac efort pentru a-l atinge pe Dumnezeu, iluminarea, adevărul?

N.: Sunt multe răspunsuri posibile, însă eu pot răspunde numai pentru mine însumi.

Kr.: Adevărul ar putea fi chiar aici, numai că eu nu știu cum să-l privesc.

N.: Înseamnă că există totuși un obstacol.

Kr.: Cum să privesc? El poate fi chiar după colț, într-o floare, poate fi oriunde. Dar mai întâi eu trebuie să învăț să privesc, nu să fac un efort să privesc. Eu trebuie să descopăr ce înseamnă a privi.

N.: Da, însă nu admiteți că ar putea exista o rezistență la această privire?

Kr.: Atunci nu vă obosiți să priviți! Dacă cineva vine și spune „Eu nu vreau să privesc”, cum îl veți forța dvs. să privească?

N.: Nu, eu nu vorbeam acum despre mine. Eu vreau să privesc.

Kr.: Dacă vreți să priviți, ce înțelegeți prin privire? Trebuie mai întâi să descoperiți ce înseamnă a privi și apoi să faceți efortul de a privi. Așa este, domnule?

N.: Descoperirea însăși ar fi pentru mine un efort.

Kr.: Nu.

N.: A o face într-un mod delicat, subtil. Eu vreau să privesc, însă nu vreau să descopăr ce înseamnă a privi. Sunt de acord că aceasta este problema mea. Și această dorință de a face ceva repede, de a sări peste etape nu este o formă de rezistență?

Kr.: Un mod de a te eschiva.

N.: Există, oare, ceva în mine la care ar trebui să fiu mai atent, care se opune acestui subtil și mult mai delicat lucru despre care vorbești dvs.? Ceea ce spuneiți dvs. nu este muncă? A fi în stare să pui întrebarea cu atâta liniște și subtilitate nu presupune un efort? Mie mi se pare că este o adevărată muncă să nu ascuți de acea parte din tine care se opune.

Kr.: Se opune?

N.: Mai ales pentru noi, cei din Occident, sau poate pentru toți oamenii.

Kr.: Mă tem că pretutindeni în lume este la fel: „Spuneți-mi, cum să ajung cât mai repede la iluminare”.

N.: Și totuși dvs. spuneiți că se întâmplă într-o clipă.

Kr.: Așa și este.

N.: Da, înțeleg.

Kr.: Domnule, ce este efortul? A te ridica din pat dimineața, când nu vrei să te ridici, este un efort. De unde vine această lenevie? Din lipsa de somn, din supraalimentare, din abandonarea exagerată în voia obiceiurilor și toate celelalte? Iar în dimineața următoare îți spui: „Oh, ce plictiseală, iarăși trebuie să mă scol!” Să vedem însă, domnule. Mă urmăriți? Ce este lenevia? E vorba despre lene fizică sau gândirea însăși este leneșă?

N.: Nu înțeleg. Poate că ar trebui să folosim alt cuvânt. Cum poate gândirea să fie leneșă? Eu cred că gândirea este întotdeauna aceeași.

Kr.: Nu, domnule. Eu sunt leneș, nu vreau să mă ridic, fac, așadar, un efort ca să mă ridic. În asta constă efortul meu.

N.: Da.

Kr.: Eu vreau ceva, dar știu că nu trebuie să obțin acel lucru și deci îi rezist. Rezistența este efort. Mă înfurii și n-ar trebui să o fac – din nou, efort. Ce anume m-a făcut leneș?

N.: Gândul că ar fi trebuit să mă scol.

Kr.: Asta este.

N.: În regulă.

Kr.: Trebuie deci să ne aplecăm în mod serios asupra întregii probleme a gândirii. Nu este vorba aici despre o lenevie a corpului; nu trebuie nicidecum să forțez corpul să se ridice din pat, deoarece el își are propria inteligență, el știe când este obosit și trebuie să se odihnească. Azi-dimineață eram obosit; îmi pregătisem rogojina și toate cele necesare exercițiilor yoga, dar corpul refuza să mă susțină, așa încât eu l-am ascultat. Aici nu e vorba despre lenevie. Corpul încerca pur și simplu să-mi atragă atenția că, întrucât vorbisem mult cu o zi înainte și văzusem mulți oameni, eram obosit. Pe de altă parte însă, gândirea îmi spunea: „Trebuie să te scoli și să faci exercițiile, pentru că îți fac bine, le-ai făcut în fiecare zi, au devenit obicei, nu te relaxa, ține-te de ele, altfel vei deveni leneș”. Ceea ce înseamnă că, de fapt, gândirea și nicidecum corpul mă determină să fiu leneș.

N.: Înțeleg. Gândirea este cea care implică efort.

Kr.: Prin urmare, să renunțăm la efort! De ce este gândirea atât de mecanică? Și este, oare, toată gândirea mecanică?

N.: Într-adevăr, se ridică această întrebare.

Kr.: Nu este toată gândirea mecanică? Nu. Nu pot spune că am verificat asta. Dar noi putem să o facem, domnule. Este destul de simplu să-ți dai seama. Oare nu e toată gândirea mecanică? Starea nonmecanică implică absența gândirii; nu neglijarea gândirii, ci absența ei.

N.: Cum pot eu descoperi asta?

Kr.: Faceți-o acum, e destul de simplu. Puteți să o faceți acum, dacă doriți. Gândirea este mecanică.

N.: Să admitem asta.

Kr.: Nu admiteți. Nu admiteți nimic!

N.: În regulă.

Kr.: Gândirea este mecanică, nu-i așa? Pentru că este repetitivă, se conformează, compară.

N.: Faptul că ea compară, mi-e clar. Dar experiența mea îmi spune că gândirea nu este mereu aceeași. Gândirea are multe nuanțe.

Kr.: Așa să fie?

N.: Experiența mă face să cred asta.

Kr.: Haideți să vedem. Ce este gândirea, faptul de a gândi? Se pare că există un anumit tip de gândire foarte mărginită, repetitivă, extrem de mecanică și totuși destul de apreciată. Există însă și o altfel de gândire, intim legată de întregul meu organism, de întreaga mea ființă și care are o cu totul altă rezonanță.

Kr.: Și ce înseamnă asta, domnule? Gândirea este ecoul memoriei.

N.: Da, aceasta poate fi o definiție.

Kr.: Nu, nu este doar o definiție, e un fapt real. De pildă, trebuie să ajung în seara asta la o casă – amintirea ei, distanța, forma clădirii, toate acestea țin de memorie, nu-i așa?

N.: Da, țin de memorie.

Kr.: Căci am mai fost acolo înainte, și amintirea casei îmi este vie, apărându-mi fie sub forma unui gând spontan, fie sub o formă ceva mai elaborată. Mă întreb așadar: oare este gândirea mereu aceeași, mecanică, sau există și gândire non-mecanică, nonverbală?

N.: Într-adevăr.

Kr.: Există, oare, gândire în absența cuvintelor?

N.: Există înțelegere.

Kr.: Să vedem. Cum are loc această înțelegere? Apare ea când gândirea este în plină desfășurare sau când gândirea este liniștită?

N.: Când gândirea este liniștită, desigur.

Kr.: Înțelegerea nu are nimic de-a face cu gândirea. Poți, fără îndoială, raționa – ceea ce ține de gândire, de logică –, însă vine un moment când nu mai înțelegi. Atunci te liniștești

și spui: „În sfârșit, înțeleg. Această înțelegere nu e rezultatul gândirii”.

N.: Vorbiți, așadar, despre o energie necauzată. Or, ceea ce experimentăm noi în mod obișnuit este o energie a cauzei și efectului, energie care ne modelează viețile.

Ce relații există însă între aceste două tipuri de energie? Ce este energia?

Kr.: Mai întâi, este energia divizibilă?

N.: Nu știu. Continuăți.

Kr.: Ea poate fi divizată. Putem vorbi despre energie fizică, energia mâniei, sau despre energie cosmică, energie umană. Ea poate fi divizată la nesfârșit, dar ea rămâne aceeași unică energie.

N.: Așa este, logic vorbind. Eu însă nu înțeleg, de fapt, energia, deși mi se întâmplă câteodată să experimentez ceea ce numim energie.

Kr.: De ce simțim totuși nevoia să divizăm energia?, asta vreau să aflu, pentru ca să o putem privi dintr-o altă perspectivă. Vorbim despre energie sexuală, energie fizică, energie mentală, energie psihologică, energie cosmică, energia omului de afaceri care merge la birou și așa mai departe.

De ce simțim nevoia să o divizăm astfel? Care este cauza acestei diviziuni?

N.: Se pare că există în noi multe fragmente dispartate și tocmai de aceea, cred, eu suntem înclinați să divizăm încontinuu viața.

Kr.: De ce? Am divizat lumea în comunistă, socialistă, imperialistă și catolică, protestantă, hindusă, apoi există toate acele diviziuni naționaliste, lingvistice – totul e fragmentare. De ce a fragmentat mintea întregul vieții?

N.: Nu știu. Eu văd oceanul și văd un copac: există aici o diviziune.